

INVESTITSİYALAR VA ULARNING MILLIY IQTISODIYOTGA TA'SIRI

Bahromova Muattarjon Abudumo'min qizi

Zarmed universiteti o'qituvchisi

Annotatsiya. Ushbu maqola investitsiyalarning milliy iqtisodiyotga ta'siri haqida so'z yuritadi. Maqolada investitsiyalarning turli turlari, ularning iqtisodiy o'sish, ish o'rinlari yaratish, texnologik yangilanish va infratuzilma rivojiga qanday ta'sir ko'rsatishi muhokama qilinadi. Shuningdek, investitsiyalarning salbiy ta'sirlari, jumladan, samarali boshqaruv va ekologik xavflar haqida ham fikrlar keltirilgan. Maqola investitsiyalarni to'g'ri boshqarish orqali milliy iqtisodiyotning barqaror rivojlanishini ta'minlashga qaratilgan amaliy maslahatlar va tahlillarni taqdim etadi.

Kalit so'zlar: Investitsiyalar, milliy iqtisodiyot, iqtisodiy o'sish, ish o'rinlari, texnologik yangilanish, infratuzilma rivoji, samarali boshqaruv, salbiy ta'sir, ekologik xavflar, davlat budjeti.

Аннотация. Данная статья рассматривает влияние инвестиций на национальную экономику. В статье обсуждаются различные виды инвестиций, их воздействие на экономический рост, создание рабочих мест, технологические новшества и развитие инфраструктуры. Также рассматриваются негативные последствия инвестиций, включая вопросы эффективного управления и экологических рисков. Статья предлагает практические рекомендации и анализы, направленные на обеспечение устойчивого развития национальной экономики через правильное управление инвестициями.

Ключевые слова: Инвестиции, национальная экономика, экономический рост, рабочие места, технологические новшества, развитие инфраструктуры, эффективное управление, негативное влияние, экологические риски, государственный бюджет.

Annotation. This article discusses the impact of investments on the national economy. The article explores various types of investments and how they affect economic growth, job creation, technological innovation, and infrastructure development. It also addresses the negative impacts of investments, including effective management and environmental risks. The article provides practical recommendations and analyses aimed at ensuring the sustainable development of the national economy through proper investment management.

Keywords: Investments, national economy, economic growth, jobs, technological innovation, infrastructure development, effective management, negative impacts, environmental risks, state budget.

Kirish. Investitsiyalar — bu resurslarni ishlab chiqarishni kengaytirish, texnologiyalarni yangilash va yangi ish o'rinlarini yaratish maqsadida sarflanadigan mablag'lardir. Ular milliy iqtisodiyotning rivojlanishida muhim o'rin tutadi, chunki investitsiyalar nafaqat

iqtisodiy o'sishni ta'minlash, balki jamiyatda farovonlikni oshirishga ham yordam beradi. Ushbu maqolada investitsiyalar va ularning milliy iqtisodiyotga ta'siri haqida batafsil so'z yuritamiz.

Investitsiyalarning turlari. Investitsiyalar turli shakllarda bo'lishi mumkin. Ular asosan quyidagi turlarga bo'linadi:

1. To'g'ridan-to'g'ri investitsiyalar (TDY): Bunda xorijiy yoki mahalliy investorlar mamlakatga to'g'ridan-to'g'ri sarmoya kiritadilar, masalan, yangi ishlab chiqarish korxonalarini tashkil qilish yoki mavjud korxonalarni modernizatsiya qilish orqali.

2. Portfel investitsiyalari: Bu investitsiyalar, asosan, aksiyalar va obligatsiyalarni sotib olish orqali amalga oshiriladi. Bu turdagi investitsiyalar qisqa muddatli foyda olishni maqsad qilgan investorlar tomonidan amalga oshiriladi.

3. Davlat investitsiyalari: Davlat tomonidan amalga oshirilgan investitsiyalar, odatda, infratuzilma, sog'liqni saqlash, ta'lim va boshqa ijtimoiy sohalarga yo'naltiriladi.

4. Xususiy investitsiyalar: Xususiy sektor tomonidan amalga oshirilgan investitsiyalar asosan biznes va ishlab chiqarishni rivojlantirishga yo'naltiriladi.

Investitsiyalar milliy iqtisodiyotning o'sishiga bevosita ta'sir ko'rsatadi. Yangi ishlab chiqarish obyektlarining qurilishi, texnologiyalarni joriy etish va innovatsiyalarni rivojlantirish iqtisodiyotning samaradorligini oshiradi. Bu esa o'z navbatida iqtisodiy o'sishni tezlashtiradi. Investitsiyalar yangi ish o'rinlarini yaratishga olib keladi. Mamlakatda yangi korxonalar tashkil etilishi, mavjud korxonalar esa kengaytirilishi, yangi ishchilarni ishga qabul qilishni talab qiladi. Bu esa bandlikni ta'minlash va ishsizlikni kamaytirish orqali ijtimoiy barqarorlikni kuchaytiradi [1,2]. Investitsiyalar nafaqat ishlab chiqarishga, balki infratuzilmaga ham yo'naltiriladi. Yangi transport yo'llari, elektr tarmoqlari, suv ta'minoti va boshqa ijtimoiy infratuzilmalar rivoji iqtisodiyotni modernizatsiya qilish va yanada samarali qilish imkonini beradi. Bu, o'z navbatida, mamlakatning global raqobatbardoshligini oshiradi. Investitsiyalar innovatsion jarayonlarni qo'llab-quvvatlaydi. Yangi texnologiyalarni joriy qilish orqali ishlab chiqarish samaradorligini oshirish, mahsulot sifatini yaxshilash va yangi bozorlarga kirish imkoniyatlari yaratiladi. Bu mamlakatning iqtisodiy o'sish sur'atlarini tezlashtirishga yordam beradi. Xususiy va xorijiy investitsiyalar mamlakatning davlat budjetiga soliq tushumlarini oshiradi. Bu mablag'lar davlatning iqtisodiy va ijtimoiy dasturlarini moliyalashtirishga xizmat qiladi. Xorijiy investitsiyalar milliy iqtisodiyotning global bozorlarga integratsiyasini kuchaytiradi [3]. Mamlakatlar o'rtasidagi investitsiya almashinuvi savdo va iqtisodiy aloqalarni mustahkamlaydi, yangi texnologiyalar va bilimlar almashinuvi orqali rivojlanishga xizmat qiladi.

Biroq, investitsiyalarning ba'zi salbiy ta'sirlari ham bo'lishi mumkin. Masalan:

1. Samarasiz investitsiyalar: Agar investitsiyalar noto'g'ri yo'nalishlarda amalga oshirilsa yoki ularning monitoringi va boshqaruvi zaif bo'lsa, u holda bu investitsiyalar iqtisodiy foyda bermasligi mumkin. Samarali va uzoq muddatli foyda olishni maqsad qilgan sarmoyalar qisqa muddatda moliyaviy muammolarga olib kelishi mumkin.

2. Atrof-muhitga ta'sir: Ba'zi investitsiyalar atrof-muhitga salbiy ta'sir ko'rsatishi mumkin. Masalan, ishlab chiqarish korxonalarining ortiqcha ifloslanishi yoki tabiiy resurslarning haddan tashqari foydalanilishi ekologik muammolarga olib kelishi mumkin.

3. Iqtisodiy asoratlarga olib kelish: Agar investitsiyalar bir nechta sohalarda jamlansa, iqtisodiyotning boshqa sohalari e'tibordan chetda qolishi mumkin. Bu milliy iqtisodiyotning barqaror rivojlanishini to'xtatishi va nohaq resurs taqsimlanishiga olib kelishi mumkin.

Investitsiyalar milliy iqtisodiyotning rivojlanishida muhim rol o'ynaydi. Ular iqtisodiy o'sishni tezlashtirish, ish o'rinlarini yaratish, texnologik yangilanishlarni qo'llab-quvvatlash va ijtimoiy farovonlikni oshirishga yordam beradi. Shunga qaramay, samarali boshqaruv va ehtiyotkorlik bilan amalga oshirilgan investitsiyalarning o'zi ham iqtisodiyotning barqarorligi va samaradorligini ta'minlashga yordam beradi. Mamlakatlar investitsiyalarga doir strategiyalarini to'g'ri belgilash orqali iqtisodiy o'sishni qo'llab-quvvatlaydi va jamiyatda ijtimoiy farovonlikni oshiradi.

Adabiyotlar tahlili. Investitsiyalar va ularning milliy iqtisodiyotga ta'siri mavzusi keng ilmiy izlanishlar doirasida o'rganilgan. Bu soha bo'yicha turli ilmiy maqolalar, kitoblar va tadqiqotlar mavjud bo'lib, ular investitsiyalarni iqtisodiy o'sish, jamiyat farovonligini oshirish va iqtisodiy barqarorlikni ta'minlashdagi muhim rolini ta'kidlaydi. Quyida ushbu mavzu bo'yicha asosiy adabiyotlarni tahlil qilamiz. Investitsiyalar milliy iqtisodiyotning rivojlanishida markaziy o'rin tutadi. Xususan, "Investitsiyalar va iqtisodiy o'sish" (Shirokova, 2010) nomli ilmiy tadqiqotda investitsiyalarning iqtisodiy o'sishga bo'lgan ta'siri o'rganilgan. Tadqiqotda, investitsiyalar mamlakatning ishlab chiqarish quvvatlarini kengaytirishga va texnologik yangilanishlarga imkon yaratish orqali iqtisodiy o'sishni tezlashtirishi keltirilgan. Yangi ishlab chiqarish tarmoqlarini tashkil etish va mavjudlarini modernizatsiya qilish iqtisodiyotning barqaror rivojlanishiga turtki beradi [4].

Investitsiyalar ish o'rinlari yaratish va bandlikni oshirish uchun muhim mexanizm sifatida qaraladi. "Ish o'rinlari va investitsiyalar" (Mirzayev, 2015) nomli maqolada investitsiyalarning ish o'rinlari yaratishdagi roli ta'kidlanadi. Tadqiqotda investitsiyalar iqtisodiy faoliyatni kengaytirish, yangi korxonalar tashkil qilish va mavjudlarni kengaytirish orqali yangi ish o'rinlarini yaratish imkoniyatlarini ko'rsatadi. Bu, o'z navbatida, ishsizlikni kamaytirish va jamiyatda barqarorlikni saqlashga yordam beradi. Investitsiyalar nafaqat ishlab chiqarish sektori, balki infratuzilmaga ham katta ta'sir ko'rsatadi. "Infratuzilma va investitsiyalar" (Turaeva, 2018) nomli kitobda, infratuzilma ob'yektlariga (yo'llar, elektr tarmoqlari, suv ta'minoti va boshqalar) qilingan investitsiyalar iqtisodiyotni modernizatsiya qilishda muhim ahamiyat kasb etadi. Tadqiqotda infratuzilmaning rivojlanishi iqtisodiyotning umumiy samaradorligini oshirishi va global bozorlarga integratsiyani ta'minlashga yordam berishi ta'kidlanadi [5].

Investitsiyalar faqat iqtisodiy o'sish va barqarorlikka ta'sir qilmaydi, balki atrof-muhitga ham salbiy ta'sir ko'rsatishi mumkin. "Ekologik xavflar va investitsiyalar" (Khodjaev, 2017) nomli maqolada investitsiyalarning ekologik asoratlari o'rganilgan. Tadqiqotda, ba'zi investitsiyalar tabiiy resurslarni haddan tashqari iste'mol qilish, atrof-muhit ifloslanishi va iqlim o'zgarishiga sabab bo'lishi mumkinligi ko'rsatilgan. Shuning uchun, ekologik

xavflarni kamaytirish uchun investitsiyalarni boshqarish va monitoring qilish zarurati ta’kidlanadi. Investitsiyalarni jalb qilishda davlat siyosati muhim ahamiyatga ega. "Davlat siyosati va investitsiyalar" (Yuldashev, 2020) nomli tadqiqotda, davlat tomonidan amalga oshirilgan sarmoya jalb qilish siyosatlari o’rganilgan. Tadqiqotda davlat tomonidan soliq imtiyozlari, moliyaviy qo’llab-quvvatlash va investitsiya muhiti yaratish orqali investitsiyalarni jalb qilishning ahamiyati ko’rsatilgan. Shu bilan birga, davlatning barqaror siyosati iqtisodiy o’sish va ijtimoiy farovonlikni ta’minlashda katta ahamiyatga ega [6,7].

Investitsiyalar iqtisodiy barqarorlikni ta’minlashda ham muhim rol o’ynaydi. "Investitsiyalar va iqtisodiy barqarorlik" (Xodjayev, 2019) nomli maqolada, investitsiyalarning iqtisodiy muammolarni hal qilishdagi roli tahlil qilingan. Tadqiqotda, investitsiyalar uzoq muddatli iqtisodiy o’sishni qo’llab-quvvatlash va mamlakatning global raqobatbardoshligini oshirishda yordam berishi ta’kidlanadi. Shuningdek, investitsiyalar ijtimoiy barqarorlikni mustahkamlashga va davlat budjetiga qo’shimcha soliq tushumlarini olib kelishga imkon yaratadi. Investitsiyalar milliy iqtisodiyotning rivojlanishida muhim rol o’ynaydi [8]. Ularning iqtisodiy o’sish, ish o’rinlari yaratish, infratuzilma rivojlanishi va ekologik xavflar bilan bog’liq ta’sirlarini o’rganish, investitsiya siyosatini samarali boshqarish uchun zarurdir. Adabiyotlarni tahlil qilish orqali, investitsiyalarning turli sohalarida qanday ta’sir ko’rsatishi va ularni boshqarishning muhimligi to’g’risida keng qamrovli tasavvur hosil qilish mumkin.

Muhokama va natijalar. Investitsiyalar milliy iqtisodiyotning rivojlanishi uchun muhim vositadir. Ularning iqtisodiy o’sish, ish o’rinlari yaratish, texnologik yangilanish va infratuzilma rivojiga ta’siri keng ko’lamda o’rganilgan. Ushbu tadqiqotda investitsiyalar turli jihatlardan tahlil qilindi va ularning milliy iqtisodiyotga qanday ta’sir qilishi haqida bir nechta muhim xulosalar chiqarildi. Birinchi navbatda, investitsiyalar iqtisodiy o’sish uchun eng muhim omil ekanligi aniqlanadi. Investitsiyalar ishlab chiqarish quvvatlarini kengaytirish va yangi texnologiyalarni joriy qilish orqali iqtisodiy o’sishni tezlashtiradi. Shuningdek, investitsiyalar mavjud ishlab chiqarish korxonalarini modernizatsiya qilishga yordam beradi va bu, o’z navbatida, iqtisodiyot samaradorligini oshiradi.

Ikkinchi jihat, investitsiyalarning ish o’rinlari yaratishdagi roli muhimdir. Yangi korxonalar ochilishi va mavjudlarni kengaytirish yangi ish o’rinlarini yaratadi, bu esa ishsizlikni kamaytiradi. Iqtisodiy o’sishning birinchi bosqichida bandlik masalalari dolzarb bo’lib, investitsiyalar bu muammoni hal qilishga yordam beradi. Shuningdek, investitsiyalar infratuzilmaning rivojlanishiga ham bevosita ta’sir qiladi. Yangi transport yo’llari, elektr tarmoqlari va boshqa ijtimoiy infratuzilma ob’yektlari barpo etilishi iqtisodiyotning umumiy samaradorligini oshiradi. Bunda, investitsiyalar o’zining bevosita iqtisodiy foydasi bilan birga, jamiyatda farovonlikni oshirishga ham xizmat qiladi. Biroq, investitsiyalarning ba’zi salbiy ta’sirlari ham mavjud. Samarali boshqarilmagan investitsiyalar ba’zida iqtisodiy resurslarni noto’g’ri taqsimlash va atrof-muhitni ifloslantirishga olib kelishi mumkin. Masalan, ekologik xavf tug’diruvchi ishlab chiqarish tarmoqlariga qo’yiladigan investitsiyalar tabiiy resurslarni haddan tashqari foydalanishga olib kelishi mumkin. Shu sababli, investitsiyalarni boshqarish jarayonida ekologik omillarni inobatga olish zarur [9].

Tadqiqot natijalari shuni ko‘rsatadiki, investitsiyalar milliy iqtisodiyotning barcha sohalarida sezilarli ta‘sir ko‘rsatadi. Ularning iqtisodiy o‘shishga qo‘shgan hisssasi bevosita yangi ish o‘rinlari yaratish, texnologik yangilanishlar va infratuzilma rivojlanishiga bog‘liq. Investitsiyalar iqtisodiy tizimni modernizatsiya qilish va global bozorga integratsiya qilish uchun zarur vosita sifatida xizmat qiladi. Tadqiqotda shuningdek, investitsiyalarning ba‘zi salbiy ta‘sirlari ham aniqlangan, xususan, ekologik xavflar va resurslarni noto‘g‘ri taqsimlash masalalari muhokama qilingan. Bu borada investitsiyalarni boshqarish va monitoring qilish zarurligi ta‘kidlandi. Yakuniy natijalarga ko‘ra, investitsiyalarni samarali boshqarish, shuningdek, ekologik va iqtisodiy omillarni inobatga olgan holda amalga oshirilgan investitsiyalar milliy iqtisodiyotning barqaror rivojlanishini ta‘minlashga yordam beradi [10]. Shu boisdan, davlat va xususiy sektor o‘rtasidagi hamkorlikni kuchaytirish, investitsiya muhiti yaratish va investitsiyalarni boshqarish tizimini takomillashtirish zarur. Ushbu natijalar investitsiya siyosatini rivojlantirish va xalqaro hamkorlikni mustahkamlash bo‘yicha amaliy tavsiyalarni ishlab chiqish uchun asos bo‘lib xizmat qiladi.

Xulosa. Investitsiyalar milliy iqtisodiyotning rivojlanishida markaziy ahamiyatga ega bo‘lib, ular iqtisodiy o‘shishni tezlashtirish, yangi ish o‘rinlarini yaratish, infratuzilma rivojlanishini qo‘llab-quvvatlash va texnologik yangilanishlarga turtki beradi. Tadqiqot natijalari shuni ko‘rsatdiki, investitsiyalar iqtisodiy faoliyatni kengaytirish va mamlakatning global raqobatbardoshligini oshirish uchun zarur vositadir. Shuningdek, investitsiyalarni samarali boshqarish orqali ijtimoiy va iqtisodiy barqarorlikni saqlash mumkin. Biroq, investitsiyalarning salbiy ta‘sirlari ham mavjud. Noto‘g‘ri yo‘naltirilgan yoki ekologik xavflarni inobatga olmaydigan investitsiyalar iqtisodiyotga zarar yetkazishi mumkin. Shu sababli, investitsiyalarni boshqarish jarayonida ekologik, iqtisodiy va ijtimoiy omillarni muvozanatlash zarur. Davlat va xususiy sektor o‘rtasidagi samarali hamkorlik, investitsiya muhiti yaratish va investitsiya boshqaruvi tizimini takomillashtirish milliy iqtisodiyotning barqaror rivojlanishini ta‘minlashga yordam beradi. Umuman olganda, investitsiyalarni to‘g‘ri boshqarish va ularni milliy iqtisodiyotning o‘shishiga mos ravishda yo‘naltirish mamlakatlar uchun uzoq muddatli ijtimoiy va iqtisodiy farovonlikni ta‘minlashning muhim vositasidir.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR:

1. Husanov, A. (2014). Investitsiyalar va iqtisodiy rivojlanish: nazariy asoslar va amaliyot. Toshkent: O‘zbekiston iqtisodiyoti va moliya nashriyoti.
2. Abdullayev, B. (2016). Investitsiyalar va ularning milliy iqtisodiyotga ta‘siri. Toshkent: Iqtisodiy tadqiqotlar instituti.
3. Mahmudov, Z. (2019). Iqtisodiy o‘shish va investitsiyalar: nazariy tahlil. Toshkent: O‘zbekiston milliy universiteti nashriyoti.
4. Shirokova, L. (2010). Investitsiyalar va iqtisodiy o‘shish. Moskva: Ekonomika nashriyoti.

5. Mirzayev, B. (2015). Ish o‘rinlari va investitsiyalar. Toshkent: O‘zbekiston davlat iqtisodiyot universiteti.
6. Turaeva, D. (2018). Infratuzilma va investitsiyalar. Toshkent: Innovatsiya nashriyoti.
7. Khodjaev, A. (2017). Ekologik xavflar va investitsiyalar. Toshkent: Tabiat va iqlim o‘zgarishlari instituti.
8. Yuldashev, S. (2020). Davlat siyosati va investitsiyalar. Toshkent: O‘zbekiston Respublikasi Prezidenti huzuridagi strategik tadqiqotlar instituti.
9. Xodjayev, M. (2019). Investitsiyalar va iqtisodiy barqarorlik. Toshkent: Iqtisodiy tadqiqotlar markazi.
10. Ismailov, R. (2018). Xorijiy investitsiyalar va ularning iqtisodiyotga ta’siri. Toshkent: Markaziy iqtisodiy tadqiqotlar instituti.